

Шормо эл, порымлык да гым веер!

14-ше (3298) №,
2017 ий 1 апрель,
шуматкече.

ЯМДЕ ЛИЙ

1933 ий 1 февраль годсек лектеш.

0+

ШУМАТКЕЧЕ ЕДА ВУЧЕНА

Маша Александрова, Лиана Кудряшова, Виолетта Аблинова (**снимкыште**) «Ямде лий» газетым кажне шуматкечын вучат. Эн чотшо шкеныштын возымо пашашт савыкталтым эскерат. Заметкышт лекмеке, чот куанат. «Йоча газет дене кылым кучаш туныктышына Ирина Васильевна Евсева кумылан ден, – каласкат удыр-влак. – Урокла коклаште, тўшкан погынен, кроссвордлан вашмутым кычалына. Йоча-влакын возымыштым лудына. «Ямде лий» газет шинчымашнам пойдараш полша». Изи удыр-влак Морко районысо Шордўр школышто 3-шо классыште тунемыт. «Кушна мланде» ансамбль пеленысе «Эр ўжара» студийыш коштыт.

Л.ГРИГОРЬЕВА.
Н.СЕМЕНОВАН фотожо.

1 апрель гыч 2017 ийын II пелыжлан подписке тургым тўналеш. «Ямде лийым» «Почта России» каталогышто муыда. Индексна икте – **П4696**

Пагалыме лудшына-влак, подпискым почто гоч Мариь Элыште, Башкортостаныште да Татарстаныште ышташ лиеш. Российын моло регионныштыжо илыше-влаклан электрон газетнам лудаш темлена.

«Ямде лий» дене пырля лий!

«Почта, я хочу в «Артек» всероссийский конкурс 30 апрель марте шуйна. Серышым возымаште селыше-влакым «Артек» рўдериш ўжыт.

Япон фотограф Икуру Куваджима Мариь Элын моторлыкшым ончыктышо фотосўретше-влакым Интернетыште веранден. Ончыза: www.ikurukuwajima.com

М.Шкетан лўмеш Мариь национальный драмтеатрыште – премьер! 21 да 23 апрелыште Н.Арбанын «Тулар ден тулаче» комедийжым ончаш темлат.

Увер-выр-выр

«Ямде лийын» чап онгаже

Медведево район Шойбулак школын 9-ше классыштыже тунемше Валентина КУДРЯВЦЕВА

«Нылытан» ден «визытанлан» тунемеш, активистке, сай организатор. Шочмо марий йылме дене почеламутым сылнын лудеш. Конкурслаште сенгыше-влак радамыште лийын. Марий йылме дене районысо олимпиадыште тагасен. Школышто марла диктантым возымаште кумшо вер дене палемдалтын. Кугурак класслаште тунемше-влакын слётыштышт участвоватлен: командышт кокымшо верым сенген налын.

У школым вучем

Ме кызыт тошто пу школышто тунемына. Но шыжым кок пачашан у школым чонаш тўналыныт. Тунемше-влак окна гыч школ нўлтатмым куанен эскерена. Пашазе-влак кечмогай игечыштат тыршен кермычым опат. Мыят школым изин-кугун вучем, тушто тунемаш пиал логалеш, шонем.

Ксения АЛЕКСЕЕВА. Параньга, Элпанур.

Кочай дене кугешнем

Иван кочам йочасадыште ороллан пашам ышта. Яра жапше годым мемнан дене модеш, лудаш, возаш, шотлаш туныкта. Кудывечыште пырля пашам ыштена. Кочам чылан полша, садлан тудым чыланат пагалат. Кочай, метыйым йўратена, таза лий.

Регина ТРИФОНОВА, 3-шо класс. Морко, Шенше.

2 апрель – Йоча кнйган тўнямбал кечыже

У Арбан йочасадын кугурак группыш коштшо ньогаже-влак кнйгаудыш унала миеныт. Кнйгаудысо пашаен-влакын сомылышт дене палыме лийыныт. Мотор да чевер сўретан кнйгам куанен лаштыкленыт. Йоча-влак кнйгам лудаш кумылангыныт.

И.НИКИТИНА.

Медведево район.

Шинчымаш – вий

Ме математикым келгын тунемаш тўрлў йўным кучылтына. 2016 ийыште Интернет гоч онлайн-олимпиадышке ушненна. Тушто кандаш йоча дипломым налын. 2017 ийыште «Дино-олимпиадыште» уш-акылнам тергенна. Тыштат сенгышын дипломжым налше-влак лийыныт.

Настя ЯНДЫГАНОВА, 2-шо класс. У Торьял, Тошто Торьял.

*Апрель толын гын, йўйтў деч ит лўд.
Апрельыште игече ўрыктара: кечывалым – шокшо, а кастене – йўйтў.
Апрельысе шокшылан пешыжак ит ўшане.*

Мый марла кнйга-влакым лудаш йўратем. Марий кабинетыштына йоча кнйга ятыр уло. Нуным мўнгышкат лудаш налына. Кнйга ушан лияш полша. Самырык поэт-влакын возымыштым лудаш утларак онай.

Оля КОЛЕСНИКОВА. Волжский, Карай.

Икымше гана

Морко посёлкысо 1-ше номеран йочасадыш коштшо Настўш Тимофеева М.Казков лўмеш сылнымут лудмаште тений икымше гана мастарлыкшым ончыктен. «Киса» почеламут дене кумшо верым сенген налын. Аваж ден коваже, воспитательницыже чот куаненыт.

И.АЛЕКСЕЕВА.

Урок

Школышты-на руш йылме да литератур арня эртен. Илья Муромец нерген класс шагат лийын. Писатель В.Г.Распутинын шочмыжлан 80 ий темме лумеш стендым келыштарыме. Туныктышына Р.И.Яндемирова «Уроки французского» ойлымаш почеш 8-ше классыште урокым ончыктен.

Яна ВЕДЕНКИНА,
6-шо класс.
У Торъял, Кузнеч.

7 апрель - Тазалыкын тунямбал кечыже

Физкультур урокышто ме ял мучашысе курыкан ече трасыш мийышна. Тушто пеш мунчалтышна. Пасушто меран кышам шекланышна. Кугу дум дене леведалтыше пушенгым ужна. Мыланна пеш келшыш! Лум шулен пытымешке, тышке ача-авана дене пырля ече дене мунчалташ толына манын мутланен келшышна.

3-шо классыште тунемше-влак.
Татарстан, Агрыз,
Пелемеш.

Шошо кече мылам пеш келша: шокшо леш, лум шула. Каникул годым урельшыште шер темлеш модна.

Дима ХАЛТУРИН,
6-шо класс.

Советский, Орша.

«Марий шүшпык»

РСФСР-ын да МАССР-ын сулло артисткыже Майя Тимофеевна Романова нерген калык тыге йоратен ойла. М.Шкетан лумеш Марий национальный драме театрыште 40 ий наре пашам ыштыме жапыште түрлө сынан шүдö утла рольым модын. Тудын сылне йүкшö Марий радио ден телевиденийын шортнö фондшышт аралалтеш. М.Романова ила гын, 23 мартыште 90 ийым тема ыле. Лач тиде кечын артисткын илыме пöрт пырдыжеш (Волков урем, 166 пöрт) Шарнымаш онгам сакыме.

А.ЭМАНОВА.

Пагален ұжына!

11 апрельыште 11 шагатлан М.Шкетан лумеш Марий национальный драме театрыште «Красная шапочка и инопланетяне» йомак лиеш. Тудым К.В.Иванов лумеш Чуваш кугыжаныш академический драме театрын артистше-влак темлат. Космос гыч толшо пират-влак чыла шонымашым шуктышо юзо кум кычалыт. А тудыжо Йошкар уш дене. Умбакыже мо лиеш? Тольда – пален налыда.

РЕВОЛЮЦИЙ ДЕЧ ОНЧЫЧСО МАРИЙ

Козьмодемьянск лишне Владимирское (Басурманово) селаш шочын. Ачаже – Нурма гыч марий, туныктышо. С.Нурминский Озангыште тунемын. Вараже Виче (Вятка) олаште школ инспектор да калык училище-влак директор лийын.

Российыште ончыл педагоглан шотлалтын, Ушинскийын, Корфын, Пироговын, Толстойн тунгалмеш пашаштым умбакыже шуен. И.Н.Ульянов дене палыме улмаш. С.Нурминский ятыр марий школым почаш полшен.

1873 ийыште Виче олаштак шке ямдылыме марла букварыжым савыктен луктын.

Нурминский Сергей Андреевич
(1839-1914).

Д.Ушинскийн хрестоматийжым марлаш кусарен, но кугыжан чиновник-влак тудым лукташ эрыкым пуэн огытыл. Сергей Андреевич этнографический да туныктымо паша нерген рушла шуко очеркым возен. 1880-ше ийлаште пудыранчык талышныме годым С.Нурминскийн калык училище-влак директор гыч коранденыт. Тудо түрлө кыдалаш учебный заведенийыште, Статистике комитетыште, Виче олесе публичный библиотекеште пашам ыштен. Паша лугычак марий йомакым, мифологий шотан легендым да преданийым шуко поген. Москвае, Озангысе да Вичысе ятыр обществын действительный членже лийын.

Кудыронгыр олык

29 мартыште Йошкар-Олаште республикысе «Самырык тукум» йоча усталык конкурс эртен. Тенийысе темыже – «Авайнам саламлена». Республикысе 12 район да Йошкар-Ола гыч тунеш-влакын коллективышт мастарлыкыштым ончыктеныт.

Кажне йоча - артист

I вер - Килемар район Арде кыдалаш школ.
 II вер - Советский район Ушнур кыдалаш школ.
 III вер - Йошкар-Оласе 14-ше номеран гимназий.

Курыкмарий район
Эмансола школ.

Марий Турек район
Марий Купто школ.

Морко посёлкысо
1-ше №-ан школ.

Звенигово район
Эсмекплак школ.

Волжский район
Памар школ.

«Шыргыжал, авай» откырык конкурсышто сенгыше-влак:

I вер – Софья Козлова, Оршанке кыдалаш школ, 5-ше класс. Вуйлатыше – Л.В.Орехова.

II вер – Богдан Толчин, Шернур район Койсола школ, 5-ше класс. Вуйлатыше – С.И.Петухова.

III вер – Виктория Камалиева, Марий Турек, Ешартыш шинчымашым пуышо рüдер, 9 ияш. Вуйлатыше – З.М.Музурова.

Килемар район
Арде школ.

Моло фотом
vk.com/yamde.lii
электрон адрес
дене оңчыза.

Кугу куан!

Ме, шымше классыште тунемше-влак, Удырамаш кечылан пайрем концертым ончыктышна. Саша Соченок дене коктын вудышо лийна. Йолташ удырем Николетта Ядыкова дене «Самырык тукум» районысо конкурсым вудышна. Тиде сомыл мыланем пеш келша. Вет мый ончыкыжым артист лийнем. «Самырык тукумышто» ме кокимшо верыш лекна. Могай кугу куан!

Карина ВОРОНЦОВА.

У Торъял школ-интернат.

«Живая классика» районысо конкурсышко школна гыч мый, Саша Гуляев, Валерия Соловьева миенна. Кумытынат моткоч сайын лудынна, Диплом дене палемдалтынна.

Ангелина ВЕДЕНЬКИНА,
6-шо класс.
У Торъял, Кузнеч.

Кушталтена

Н.И.Глушкован вуйлатыме «Куан» куштымаш кружокыш кокимшо ий коштам. Надежда Ивановна куштымаш-влакын ойыртежже дене палдара, чын кушташ тунукта. Районышто ий еда эртаралтше фестивальште, конкурслаште куштена. Түрлө пайремыште мастарлыкна дене куандарена. Арам огыл кружокна тыгай лумым нумалеш. Ончышо-влакын совым руж перымекышт, шулдырна кушмыла чучеш.

Юлия ИВАНОВА, 5-ше класс.
Куженер, Шорсола.

Саша Степанова Волжский район Упшер школыш коштеш, мураш-кушташ пеш йората. А эше скрипкаш шокташ тунемеш. Туныктышыжо - Марий Эл культурын сулло пашаенже Д.А.Петрова. Сашенькат Лариса Аркадьевна семынак тале скрипачке лийнеже.

А.ЭМАНОВА.

Гитар ден рояль коклаште могай икгайлык уло?

(тэшкыт вкыдшо тчкыт)

Уста йолташна

Классыштына Костя Федоров тунемеш. Тудо мураш пеш мастар.

Роман Иванов пеш моторын суретла. Кузетыге кертеш? Семжымат вигакак мыланем ок ушышкыпч, йодмемлан жо пышта. Шыргыжалеш Ме, пырля тунемше гына. Йолташем дене кугешнем. йолташыже-влак, Костя, кушкын шумекыже, мурызо лиеш манын шонена.

Артём БОГО-ЛЮБОВ.

Саша КУЗНЕЦОВ,
2-шо «А» класс.

Морко, Коркатово.

Экологий ийлан пөлеклалтше «Мисс Шошо - 2017» конкурсышто 5-11-ше класслаште тунемше куд удыр тагасен. Нуно йодыш-влаклан вашештеныт, муреныт, почеламутым лудыныт, кидпашаштым ончыктеныт, кылдымө материал гыч костюмым ургеныт. Сенгышыш Анна Алексеева (11-ше кл.) лектын. Кокимшо верым Юлия Кислицина (10-шо кл.) налын. Елена Тимохина (8-ше кл.) кумшо лийын.

Яна ПУШКИНА, 10-шо класс.
Медведево, Руш Кукмарий.

Күкшö категориян туныктышо, кок гана Россий Президентын грантшым налше, Россий Федераций общий образованийн почётан пашаенже, Йошкар-Оласе 21-ше номеран школышто кугыжаныш марий йылме урокым вудышö

О.Н.ВАСЕНИНА.

Йодыш-влаклан вашештыза.

- 1) **1) Могай идалык жап деч вара шошо толеш?**
- 2) **2) Шошым пүртүс кузе вашталтеш?**
- 3) **3) Могай янлык-влак шошым помыжалтыт?**
- 4) **4) Шошым могай пайрем-влак лийыт?**

«Мотор шошо»

темлым иктешлыше заданий-влак

5-ше класслан

2 Шошым толшо кайык-влакым возен лукса. Шкеат ешарыза.

Шиште, киса, шемгорак, турня, корак, вараксим, пöрткайык, көгөрчен, шырчык, шүшпык, öрш, йүксö, турий.

3 Предложений-влакым распространённымым ыштыза.

Шошо толын.
Лум шула.
Вүд йога.
Кайык-влак толыт.
Пушеҥге-влак ужаргат.
Пеледыш-влак пеледыт.

4 Текстым лудын лекса, руш йылмыш кусарыза. Могай калыкмут текстлан келшен толеш, палемдыза.

Калыкмут-влак

- А. Шошо вұрым модыкта.
- Б. Шошым лум йымач түрлö паша шулен лектеш.
- В. Кажне шошын шке койышыжо.

Шошо ялысе калыклан шуко сомылым конда. Трактор-влак пасум куралыт, тырмалат, пырчым ұдат. Шокшырак лиймеке, паренгым шындат. Суртвольык воктенат паша уло. Нунын игышт, презышт шочыт, чылаштым пукшаш күлеш. Шудо лекмеке, күтүм луктыт. Сад-пакчаштат паша шуко. Садым эрыкташ, пушенге тўным чиялташ күлеш, шукш-копшанге деч эмым шыжыктыман. Йыран-влакым күнчен, пакчасаскам шындаш тўналыт.

5 Сүрет почеш текстым чоҥыза.

6 Модаш темлена.

Шотлеммут дене вудышым ойырыза. Вудышö йоча-влаклан шошымсо пеледыш-влакын лўмыштым пуэда. Ойла:

- Шошо садыште коштам,
- Тышке-тушко ончалам.
- Ой...

Йоча-влак йодыт:

- Мо лийыч?
- Йöратышым.
- Мом?
- Пеледышым.
- Могайым?

Вудышö пеледыш

лўмым ойла. Мутлан: - Кўдыронгырым!

Тыгай пеледыш лўман йоча «Ой!» манын шуктышаш. Шукта гын, модыш уэш тўналеш. Кö каласен ок шукто гын, могай-гынат арверым пуа. Икмыняр арвер погынымеке, йоча-влаклан түрлö заданий пуалтеш. Мутлан:

1. Шошо нерген почеламутым каласкалаш.
2. Шошо нерген мурым мураш.
3. Шошым толшо кайык-влакын лўмыштым ойлаш. (Моло заданийымат ешараш лиеш.)

Мутер

Пеледыш лўм-влак:

Кўдыронгыр – подснежник
Сандалвож – ландыш
Мамыквуй – одуванчик
Чодырамаке – купальница
Папашудо – мать-и-мачеха
Мўйшудо – клевер
Чинчышудо – незабудка

Мүкшиге

ПАМПАЛЧЕ: «Вашке Кугече толеш. Тиде пайремлан марий калык ожнысек пөрткөргыжым эрыкта, вургемым мушкеда, тамле кочкышым ямдыла. Газетыште пумыо ой-кагаш-влак пайдале лийыт, шонена. Аваланда теат полшыза».

Шинчалык янда ынже амырге манын, тудым ондак глицеринан шовын дене йыгыман, вара кукшо шүргүштыш дене ўштман.

Пөрт туврашым мушкаш тош-калтышым кучылтыда гын, кўшыл мучашышкыже тошто перчаткым чиктен кертыда. Тыге пырдыжеш энгертен шогалтыме годым чиям але обойым тошкалтыш огеш эмгате.

Окнаш сакыме занавескылык кўжгө куэмым ургаш куштылго лийже манын, имым шовын дене йыгыман.

Кўлыт: 6 чыве эрде, 1 кг парентге, 3 вуй шоган, 3 пўй чеснок, 100 мл ўмбал, 1 изи совла чывылан

Помидорым, цитрус тўшкаш пурышо фруктым холодильникыште аралыман огыл. Тамышт вашталтеш.

Шөр ынже шопо манын, икмыняр чўчалтыш шинчалым пыштыман.

Воштончышыш карме ынже шич манын, тудым ондак шоган пўчкыш дене, вара пушкыдо ластык дене кошкымешкыже йыгыман.

приправе, 2 кугу совла нөшмўй, тамже дене шинчал да йонгыштымо шем пурис. Чеснокым тыгыдын, шоганым онго дене пўчкелен, атыш пыштыза. Тушко ўмбалым, приправым ешарыза, чыве эрдым пыштыза, варыза. Парентгым эрыктен, мелна семын пўчкелдыза. Нөшмўйым, изиш шинчалым, пурисым ешарен варыза. Противеньыш шарыза, ўмбачынже чыве эрдым оптыза. Фольга дене леведса. 220 градус марте ырыктыме духовкышто шагатат пеле кўктыза.

Махровый шүргүштыш ден халат пушкыдо лийышт манын, мушмо деч вара шинчалан вўдыштө кучыман, гладитлыман огыл.

Телымсе меж вургемым мушмо годым 1 изи совла глицериным пыштен шўалташ гын, вургем пушкыдо лиеш.

ЭЧУК: «Шошым то ик вере, то вес вере чөгыт дене перкалыме йўк шокта. Тиде пөр'ен-влак олмыктымо пашалан пижыныт. Кызыт шуко сомылым электронинструмент полшымо дене шуктат. Но мўкшигын ой-кагашыже-влак уто огыт лий, шонем».

Олмыкташ тўналме годым окна яндам, кўварым шовын вўд дене (ик литр вўдыш 20-30 грамм шовыным пыштыман) ўштса. Тыге ыштымеке, янда ден кўварыш логалше чия вашке мушкылтеш. Эше окна яндашке уккусым йыгаш лиеш.

Ошемдыме деч ончыч пырдыжым шинчалан вўд дене (10 литрыш 30-100 граммым пыштыман) вўдыжтарыман. Тыге известка сайынрак кучалтеш.

Пуда ден шурупыш шовыным але нөшмўйым шўрымек, нуно эн пенгыде онгаш куштылгын пурат. Изиде пудам пырдыжыш кырыме годым расчёско пў-влак коклаш ишыкташ гын, пашада ятырлан куштылемеш.

Шошо тольо

Теле эртыш, тольо шошо,
Кече шыргыж ончалеш.
Ош лум кия ойгыралын:
«Шулымем ок шу йӧршеш».
Тый ит сыре, ош лум курык,
Тиде шошо толын шуо.
Шошым кече ырыкта,
Ош лум вӱдыш савырна.

Янина САНДАКОВА,
3-шо класс.
Шернур, Купран.

Влад ПУШКИНЫН
сӱретше.

Йошкар-Ола,
7-ше номеран школ.

Термометр 5 градус йӱш-тым ончыкта. Кок икгай термометр мыняр градусым ончыкта?

«Мо тыйын коршта?» - йодеш изи врач Ралина Григорьева деч. Шкеже чылт профессионал доктор гай шкенжым куча. Куд ияш Никита Семёновлан врач лийын модаш пеш келша. Моло йочат сюжетно-ролевой модышлашке ушнат. Тыге профессионалым ойыраш тунемат.

Р.КОРОТКОВА.
Волжский, Пӧгъял.

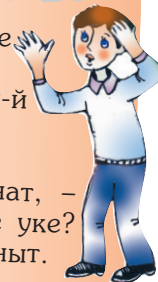
1 апрель -
Воштылчык кече
Вот вет, кузе вет

Колызын эргыже школ гыч толын:

– Ачай, таче мый ты-ы-га-а-ай-й «визытаным» налым!

– Миклай, пеш сай сочиненийым возенат, – ойла тунуктышо. – Но молан мучашыже уке?
– Ачамым пеш вашке пашашке ўжыктенят.

В.СМИРНОВ поген.

К 1.Марий сълнымутчо ... Осып.
2.Троп. 3.Музыкально-драматический произведенийлан текст.
4.Законом вес семын кузе

1	Ш								
2		А							
3		Б							
4	Д								
5		А							
6		Р							
7		О							
8		С							
9	Ы								
10	П								

(8-ше классыште тунемына). 7.Моктен возымыш. 8.Шабдар Осыпын чын лӱмжӧ. 9.Ш.Осыпын «Марий кундем почмылан» почеламутшо эн ондак кузе маналтын? 10.Рифман произведений.

Татьяна ИВАНОВА.
Морко, Эгерсола.

www.lediplamen.com

ЛЁД И ПЛАМЯ
Все для тепла и холода

Рекламе.

Каже участниклан пӧлек сертификат пуалтеш.

да моло денат сӱретлен кертыда.

Сенгышыш лекше кум пашан авторжым «Лёд и пламень» кевыт деч шере пӧлек вуча. Эн сай сӱрет-влак выставкыште ончыкталтыт.

Сӱретеш,
«Лёд и пламень» мут-влак дене кылден, слоганым, акrostихым, синквейным возыза.

Конкурс!

«Лёд и пламень» кевыт да «Ямде лий» газет

Космонавтыкын кечыжлан пӧлеклашше сӱрет конкурсым увертарат.

Сӱрет кугыт кеч-могай лийын кертеш. Акварель, гуашь, карандаш Шкетын, тӱшкан, еш дене сӱретлыза.

Паша-влакым редакцийыш 10 апрель марте колтыза.

Телефон:
8 800 234 14 77 (яра).

Сенгыше-влакым 12 апрельыште саламлена.

Индекс: Марий Элыште - 78574, вес кундемлаште - 52713. Тираж 1300 экз. Заказ 622. Формат - А-4-8. Директор-тӱн редактор Л.В.СЕМЕНОВА.

E-mail: yamde_lii@mari-el.ru, yamde_lii@mail.ru
Сайтын адресше: yamde-lii.ru, Тел. 45-25-49(факс); 45-22-82.

УЧРЕДИТЕЛЬ-ВЛАК:
Марий Эл Республикысе культур, печать да калык-влакын пашашт шотышто министерстве, «Ямде лий» газет» кугыжаныш унитарный казенный предприятий.

Газетым Массовый коммуникаций сфериште да культур наследийым аралымыште законодательством шуктен шогымым эскерше Федеральный службыв Приволжский федеральный округысо управленийыштыже регистрироватлыме. Номер - ПИ №ФС 18-1999, 2005 ий 10 февральыште пуымо.

0+

Печатьыш пуымо жап - 14-00, фактически - 13-00. Ак - кутырен келшыме почеш.

Авторын да редакцийын шонмашышт тӱрлӧ лийын кертыт. Серыш-влак мӧнгеш огыт колталт.

Газетым редакцийыште погымо да верстатлыме, «СТРИНГ» ИПФ ООО-што ямде оригинал-макет гыч савыктыме. Типографийын адресше: 424006, Йошкар-Ола, Строитель урем, 95.

Редакцийын да издательын адресше: 424006, Йошкар-Ола, СССР Вооруженный Вийын 70-ше идалыкше урем, 20.